

שאלה 1

סעיף א'

ביקורת על מודל בטלר מן הספרות המחקרית

הביקורת המוצגת בספרות המחקרית הינה רחבה ונוגעת למספר תחומים ושלבם עליהם מדבר המודל של בטלר (Butler, 2011). ראשית, המודל מתייחס אל אתר התיירות כאל כל מוצר המשווק ונצרך בשוק לו יש "חיי מדף" ותאריך תפוגה (Lagiewski 2006). לפי ביקורת זאת המודל של בטלר לוקח בחשבון את מספר המבקרים באתר תיירות מסוים אך מתעלם מגורמים אחרים כגון גודל האתר, תפקיד האתר במורשת החברתית, הדתית, הלאומית והתרבותית והאופי של הקהילה המקומית אשר מתגוררת במקום (Lagiewski 2006). אתרים ברחבי העולם הם בעלי אופי ויכולת שונה להתמודד עם התיירים שמגיעים אליהם בכל שנה. לשם המחשה ניתן לקחת שני אתרי תיירות פופולאריים בעלי אופי שונה כגון פריז שבצרפת וקינגסטון בג'מייקה. שניהם מושכים אליהם בכל שנה כמות גבוהה של תיירים מכל העולם אשר מבקשים להגיע דווקא למקום המסוים ולחוות מהקסם שלו ומהאטרקציות שהוא מציע.

קינגסטון מציעה חוויה של טבע עבור מבקריה המעוניינים ליהנות מהמגוון של הצמחייה ובעלי החיים השונים שמציע המקום ואילו פריז מציעה חוויה אורבאנית של תרבות, היסטוריה, אמנות וקניות. בשל השוני המהותי של כל אחד מן היעדים התיירותיים הפופולאריים ניתן להניח שגם נקודות התורפה שלהן שונות. קינגסטון יותר פגיעה מפריז לצורך העניין, לשינויים כלכליים הנובעים כתוצאה מהתיירות. פריז נהנית לעומתה משפע כלכלי ואיזון שנובע מתושבי המקום, תיירות פנים ושאר אלמנטים המאפיינים אותה. לכן פריז פחות פגיעה לשינויים הכלכליים והדמוגרפיים אשר באים יחד עם תיירות ענפה במקום ועליה מדבר בטלר במודל שלו בשלבי הפיתוח ההתייצבות והקיפאון.

העיר קינגסטון שמאופיינת בעוני רב ובמצב כלכלי רעוע פגיעה לנזקים שתיירות מביאה עימה כגון פגיעה בתרבות המקומית ובפולקלור המקומי, בילדים ובבני הנוער, עוני גובר ופשעה. פריז לעומתה נהנית מיציבות כלכלית ועושר יחסי שמעניק לה חסינות מפני הנזקים שתיירות יכולה להביא ולכן היא איננה תחוה את אותם נזקים, לפחות לא באותו קנה מידה. בטלר מתעלם מהשוני המהותי בין אתרי תיירות ושוני מהותי זה אחראי על ההתפתחות של אותו אתר תיירות וההשפעה שלו על האנשים המקומיים והתרבות והכלכלה המקומית. החוסן הכלכלי של מקום מסוים יכול לשמש עבור האנשים המקומיים הגנה אשר תשמור עליהם מפני השחיקה שתיירות יכולה להביא עימה. הגנה זו יכולה להיות כלפי הפולקלור המקומי, הדור הצעיר, המורשת של המקום והדת. כמו כן, חוסן זה יכול לשמור על העסקים המקומיים ועל האוכלוסייה המקומית. תיירות מסיבית, פעמים רבות יוצרת שינויים

דמוגרפיים ו"זורקת" החוצה אוכלוסייה מקומית שמפנה את מקומה לטובת הקמת מלונות ועסקים אחרים שבאים לתת מענה לתיירות.

המודל של בטלר המתייחס לדילול והפגיעה של האוכלוסייה המקומית מתעלם מרשת כלכלית מבוססת ומנקודת התחלה שונה של כל יעד. ניתן לומר כי עבור יעדים עניים יותר בעלי אוכלוסיה חלשה יותר המודל של בטלר מתאים. זהו דומה לתהליך הג'נטריפיקציה אשר מתרחשת בערים שונות ברחבי העולם. המונח ג'נטריפיקציה מתייחס לתהליך בו אנשים ממעמד הביניים מנכסים אליהם אזורים מוחלשים ומוזנחים בעיר (Baum 1998). במסגרת תהליך הג'נטריפיקציה, ישנה חדירה של אוכלוסייה מבוססת לשכונה תוך דחיקת האוכלוסייה הוותיקה שמתגוררת באזור. האוכלוסייה החדשה והמבוססת ממעמד הבינוני- גבוה, קונה, בונה ומשפצת בתים ופותחת בתי עסק בשכונה ללא התחשבות בצרכים ובצביון החברתי הקיים בה. פעמים רבות השכונות אשר עברו ג'נטריפיקציה, שימשו בעבר לתעשייה ואכלסו מפעלים ובתי מלאכה אך לעתים האזורים היו אזורים מגורים של השכבות הסוציאליות החלשות (מונטרסקו ופביאן, 2003).

התיירות היא חלק מתהליך הגלובליזציה וככל שהעולם נהיה יותר קטן במובן שקל להגיע למקומות רחוקים כך היא תגדל. הגלובליזציה מתייחסת להשפעות של קבוצות דומיננטיות (ומדינות דומיננטיות במערב) על מדינות קטנות. המדינות הקטנות, הנמצאות בפריפריה החברתית או הגיאוגרפית מבקשות להיות כמו המדינות הדומיננטיות ומאמצות שורה של התנהגויות ומסורות ממנה. האימוץ של התנהגות זו באה על חשבון מנהגים ומסורות מקומיות ובכך מתקיימת מחיקת זהות למעשה. בדומה לכך, תהליך הג'נטריפיקציה גם מתייחס למחיקת זהות של פרטים או קבוצות פריפריאליות חלשות תוך אימוץ זהות של הקבוצה הדומיננטית (פנסטר, 2004). התיירות העולמית כפי שבטלר דומה במאפייניה לתהליך הג'נטריפיקציה אך תלוי מאד באתר המסוים והמצב הכלכלי תרבותי שלו.

נקודה נוספת של ביקורת כלפי המודל של בטלר נוגעת לקושי של זיהוי ומדידה של כל אחד מן השלבים שהוא מונה. כמו כן ישנו קושי של בידוד כל אחד מן השלבים והפרמטרים שמתייחס בטלר במודל שלו (Hayward, 2006). בהמשך לביקורת שנכתבה לעיל, מקומות שונים הם בעלי מאפיינים שונים ולכן הצורה שבה הם מגיבים לתהליכים תהיה שונה. המאפיינים של האוכלוסיה המקומית משפיעים על האופן, הדרכים והמהירות של תהליכים ולכן לא ניתן לצפות שהמודל של בטלר יתרחש באותה צורה בכל מקום. תהליכים יכולים לזלוג אחד לשני ולהתאחד. תהליכים יכולים להיות מואצים במקומות מסוימים או לא להתרחש כלל. בכל אחד מן המקרים אפוא, קשה לבדוד את השלבים עליו מדבר בטלר במודל שלו.

בנוסף, ישנם תיאורטיקנים אשר מביעים התנגדות למודל של בטלר משום שהוא מניח כי עלייה במספר התיירים מובילה בהכרח להשפעות שליליות על האוכלוסייה המקומית והכלכלה שלה.